

თანამედროვე ქართული სალიტერატურო ენის ნორმათა დადგენის პრინციპები

ქართული სალიტერატურო ენა სოციალისტური ერის ეროვნული ენაა. საქართველოში საბჭოთა ხელისუფლების დამყარების შემდეგ ქართული ერთიანი საერთო-ეროვნული სალიტერატურო ენა არაჩვეულებრივად განვითარდა, დაიხვეწა და სრულყოფილი გახდა. სოციალისტური კულტურის აყვავების შედეგად ქართულმა ერთიანმა ეროვნულმა სალიტერატურო ენამ გზა გაიკაფა საქართველოს ყველა კუთხეში. ქართული ეროვნული სალიტერატურო ენის სიწმინდის დაცვა, მისი შემდგომი სრულყოფა და მთელ ქართველ ხალხში მისი შემდგომი დამკვიდრება სახელმწიფოს ზრუნვის საგანს შეადგენს.

ქართული სალიტერატურო ენა დღეს საქართველოს საბჭოთა სოციალისტური რესპუბლიკის სახელმწიფო ენაა. ეს ენა მომსახურებას უწევს საქართველოს რესპუბლიკის სახელმწიფო დაწესებულებებს, მდიდარ პრესას, რადიოს, თეატრს, მრავალრიცხოვან საშუალო და უმაღლეს სასწავლებლებს. ამ ენაზე განუხრელად ვითარდება და ახალ-ახალ წარმატებებს აღწევს ქართული საბჭოთა მწერლობა. ამ ენაზე აყვავდა საბჭოთა საქართველოში მეცნიერებას ყველა დარგი. ქართულ სალიტერატურო ენას არასოდეს ჰქონია გამოყენების ასეთი ვრცელი ასპარეზი, არც განვითარების ასეთი ფართო შესაძლებლობა, როგორც აქვს მას დღეს საბჭოთა საქართველოში.

ეს ნიშნავს: ქართული სალიტერატურო ენა არასოდეს არ ყოფილა ისე მდიდარი სასიცოცხლო ძალებით, ისე ძირმტკიცე, როგორადაც ის იქცა დღეს, სოციალისტური წყობილების დროს და ამ წყობილების მეოხებით. იგი შეივსო ახალი ცნებების გამომახატველი სიტყვებითა და გამოთქმებით, მეცნიერების სხვადასხვა დარგის მდიდარი ტერმინოლოგიით. ამ ტერმინებსა და გამოთქმებს ყოველდღიურად მოიხმარენ მოსახლეობის ფართო ფენები, მათი საშუალებით ეწაფება ქართველი ახალგაზრდობა მეცნიერების სხვადასხვა დარგს.

თანამედროვე ქართული სალიტერატურო ენის ეს მდგომარეობა ასახავს საქართველოს სახალხო მეურნეობისა და სოციალისტური კულტურის მძლავრ აღმავლობას. ბუნებრივია, რომ ზრდის პროცესში უფრო მეტად ხდება საჭირო, ჭეროვანი ხელმძღვანელობა გაეწიოს ამ ენის შემდგომ განვითარებას, რომ ქართულმა სალიტერატურო ენამ შეძლოს კიდევ უფრო კარგად მოემსახუროს ქართულ სოციალისტურ კულტურას.

1. თანამედროვე სალიტერატურო ქართულის ნორმათა მოწესრიგება გულისხმობს პირველ რიგში ძირითადი სადავო ფონეტიკურ-ორთოგრაფიული, მორფოლოგიური და სინტაქსური საკითხების გადაჭრას.

ორთოგრაფიულ საკითხებად ამ სიტყვის ვიწრო მნიშვნელობით მიიჩნევა ფონეტიკური პროცესებით გამოწვეული სადავო საკითხები; ამავე რიგისაა

1. თანამედროვე ქართული სალიტერატურო ენის ნორმები

აგრეთვე სასენისა თუ სხვა ნიშნების ხმარებასთან დაკავშირებული საკითხები; მაგალითად: ერთგული თუ ერდგული, საშუალება თუ საშვალემა, მრგვალი თუ რგვალი, რევოლუცია თუ რევოლიუცია, რედაქტორი თუ რედაქტორი, აპერცეფცია თუ აპერცეფცია... აგრეთვე: რკინის გზა, რკინისგზა თუ რკინის-გზა; ამისდა მიუხედავად, ამისდამიუხედავად თუ ამის და მიუხედავად; ხმალ-ამოწვდილი თუ ხმალამოწვდილი... ვაზ. „კომუნისტის“ თუ ვაზ. „კომუნისტ“-ის; დავითი ამბობდა: „მოვაო“, „მოვა“-ო თუ მოვაო და სხვ.

მორფოლოგიური საკითხები ეხება: ან სახელთა ბრუნებას, ან ზმნათა უღვლილებას, ანდა სიტყვაწარმოებას. მაგალითად: მაგრად თუ მაგრათ; გრებს თუ გრისავს; რამეს, რასმე თუ რასმეს; ორივეს, ორსავე, ორთავე თუ ორთავეს; იცვამს თუ იცვავს; გაუტეხია თუ გაუტეხნია; გაეტეხა თუ გაეტეხნა; ჰყავდა თუ ყავდა; გაერთიანდნენ თუ გაერთიანდენ; აქვსთ თუ აქვთ; დიალექტიკური თუ დიალექტიკური და მისთ.

სინტაქსის ხაზით პირველ ყოვლისა მოსავარებელია სიტყვათა შეხამების ისეთი საკითხები, როგორიცაა: ცენტრალური კომიტეტის თუ ცენტრალურ კომიტეტის; სახლები შენდება თუ სახლები შენდებიან; ქალაქისა და სოფლის შორის თუ ქალაქსა და სოფელს შორის; მოქალაქეები დაინტერესებული არიან თუ მოქალაქეები დაინტერესებულნი არიან და სხვ.

საკუთრივ ორთოგრაფიული საკითხები ჩვეულებრივ ცალკე სიტყვათა დაწერილობას, თქმულის ბგერითს გამოხატულებას ეხება, მორფოლოგიურ-სინტაქსური საკითხები ერთისა და იმავე გრამატიკული კატეგორიის მრავალ ფაქტს გულისხმობენ. საკუთრივ ორთოგრაფიულ საკითხთა ხვედრითი წონა ქართულში შედარებით მცირეა. ზოგიერთი მიზეზის გამო მათი მოგვარება ადვილია. შეუდარებელივით რთულია და მრავალრიცხოვანი მორფოლოგიურ-სინტაქსური საკითხები, რომელთა მოუგვარებლად გამოკეთილი სახის მქონე ახალი სალიტერატურო ქართულის შესახებ ლაპარაკი შეუძლებელი იქნებოდა.

2. სალიტერატურო ენის სადავო საკითხთა მოწესრიგებისას ერთმანეთს უპირისპირდება ორი თვალსაზრისი: სუბიექტური და ობიექტური.

პირველ შემთხვევაში გადაწყვეტი როლი ეკისრება კეთილზმოვანების პრინციპს; მისაღება ის, რაც კეთილზმოვანია, უარსაყოფია ის, რაც არ არის კეთილზმოვანი.

პოეტის თვალსაზრისით კეთილზმოვანება საესებით გამართლებულია: ერთისა და იმავე სახის გადმოსაცემად ხელოვანს არ გამოადგება ყოველი სიტყვა, რომელიც ერთისა და იმავე მნიშვნელობისაა. ზოგს მეტი ექსპრესიული ძალა ახლავს, უკეთ ბგერს, ზოგს ნაკლები. „ცხენს მიაჭენებს“ და „ცხენს მიაჭროლებს“ შინაარსეულად ახლოს დგანან ერთმანეთთან, მაგრამ მათი ექსპრესიული ღირებულება ერთი და იგივე არ არის.

„კარვის კალთა ჩახლათული, ჩაჭკერ, ჩავაკარბაკე,

ყმასა ფერხთა მოვეყიდე, თავი სვეტსა შევუტაკე“.

(„ვეფხისტყაოსანი“, სტროფი 558-ე, 1957 წლის გამოცემა).

„ჩავაკარბაკე“-ს ნაცვლად რომ „გზა გავიკაფე“, „ჩავგლიჯე“ ან სხვა რამ ეხმარა შოთას, ცხადია, იმ ეფექტს ვერ მივიღებდით, რასაც ეს სტრიქონი იძლევა.

„კეთილზმოვანება“, უკეთ ვთქვათ, სიტყვის ბგერითი სახე უაღრესად ანგარიშვასაწვეია პოეტური სტილის თვალსაზრისით, მაგრამ მორფოლოგიურ-სინტაქსურ ნორმათა დადგენისას შეუძლებელია მით ვიხელმძღვანელოთ: ყოველ პირს

კეთილზმონად ის ფორმა მიაჩნია, რომლის ხმარებასაც თვითონ არის მიჩვეული. ყოფილა შემთხვევა, როცა ერთი იძახდა: „მოვიდენ“ არის კეთილზმონადი, სხვები, პირიქით, „მოვიდენენ“-ს თვლიდნენ კეთილზმონად. ასევე, ერთი გრამატიკოსის მტკიცებით **ნ** არ არის კეთილზმონადი ფორმებში—„**მაწერინებს, დამაწერინა, მაწყენინა, მემწერინა, შემხედნია, გამიბედნია**“, მაშინ როდესაც მეორე მხარე სწორედ ამ წარიან ფორმებს აცხადებდა ლიტერატურულ ფორმად.

3. ერთადერთი გზა მორფოლოგიურ-სინტაქსურ ნორმათა დადგენისას უნდა იყოს გზა ობიექტური ანალიზისა. რა თქმა უნდა, საცილობელ ფორმათა შეფასებისას სუბიექტურ მომენტს საეხებით თავს ვერ დავალწვეთ, მაგრამ ეს შეფასება დაფუძნებული იქნება მკვიდრ მეცნიერულ საფუძველზე, რამდენადაც ამოსავლად გვაქვს ანალიზი იმ სინამდვილისა, რომლისთვისაც ნორმას ეძებთ, ანალიზი ენისა, საერთოდ, და სალიტერატურო ენისა, კერძოდ.

4. ენა წარმოადგენს სისტემის ფონეტიკური, მორფოლოგიური და სინტაქსური თვალსაზრისით.

ფონეტიკაში ყველაზე ნათლად ეს ჩანს ბუნებრივი კომპლექსების არსებობაში: ქართულში, მაგალითად, ჩვეულებრივია **წყ** და **ჰყ** (**წყალი, წყრომა, წყვილი... ჰყვილი, ჰეჰყა...**), მაგრამ შეუძლებელია **ჰწ, ჰმ** კომპლექსები. სამავიეროდ, საკვებით შესაძლებელია როგორც **სხ**, ისე **ხს** კომპლექსები (**სხვა, სხი. ვი... ხსნა, ხსენება...**), ოღონდ ძველ ქართულში **ხს** ყოველთვის **ჰს-ს** სახეს იღებდა, ესე იგი **სხ** კომპლექსი შეიძლებოდა, მაგრამ შეუძლებელი იყო **ხს**.

რაც შეეხება მორფოლოგიას, ცნობილია, რომ სიტყვაწარმოებაც, სახელთა ბრუნებაცა და ზმნათა უღვლილებაც იმ ფორმულების წყებას წარმოადგენენ, რომელთა მეოხებითაც სახელისა და ზმნის ცვლილებანი სისტემის სახით წარმოგვიდგება.

ასე, მაგალითად, სიმრავლის აღსანიშნავად ქართულში გამოყენებულია აფიქსები **-ებ, -ნ/-თ, -ენ, -ან, -ეს**.

-ებ გვაქვს სახელებში: **სახელმწიფო—სახელმწიფო-ებ-ი**, ძველებურად: **სახელმწიფო-ნი**. **-ებ** ყველა ბრუნვაში რჩება: **სახელმწიფოებმა, სახელმწიფოებს, სახელმწიფოებად** და სხვ., **-ი** კი სხვა ბრუნვებში (წოდებითის გარდა) არსად რჩება, მის მაგივრად ჩნდება **-თ**: **სახელმწიფოთა** (მოთხრობითი, მიცემითი, ნათესაობითი).

-ებ აღნიშნავს მრავლობით რიცხვს სახელებში, ზმნაში კი არა, ხოლო **-თ** ზმნაშიაც იხმარება: **ვაკეთებ მე—ვაკეთებთ ჩვენ; აკეთებ შენ—აკეთებთ თქვენ... გაუკეთებია მას—გაუკეთებიათ მათ**.

-ან, -ენ, -ეს მრავლობითის აღნიშნავენ აგრეთვე ზმნებში, მაგრამ ყოველ მათგანს თავისი ადგილი აქვს:

-ან აღნიშნავს მესამე პირის მრავლობითობას მხოლოდ აწმყოში, როცა ფუძის საწარმოებელია **-ი**: **ვიზრდები მე—იზრდება ისინი**.

-ეს იხმარება აგრეთვე მრავლობითის მესამე პირში, მაგრამ მხოლოდ ნამყო ძირითადში (ნამყო წყვეტილში) და ისიც გარდამავალ ზმნებთან (როცა სუბიექტი მოთხრობითის ბრუნვაშია):

მან დაწერა, მოიტანა, განმარტა

მათ დაწერეს, მოიტანეს, განმარტეს და სხვ.

-ენ სუფიქსიც სუბიექტის მესამე პირის სიმრავლეს აღნიშნავს, ოღონდ მისი გამოყენების არე გაცილებით უფრო ფართოა; სახელდობრ, ის იხმარება: ა) ნამ-

ყო ძირითადად (წყვეტილსა) და მეორე კავშირებითში გარდაუვალ ზმნებთან: ისინი **მოვიდნენ, დაესწრნენ...** ბ) აწმყოში თითქმის ყველა ზმნასთან, რომელთაც ფუძის ბოლოს არ უზის -ი: ისინი **წერენ, აკეთებენ;** გ) ნამყო უსრულსა (უწყვეტილსა) და პირველ კავშირებითში ყველა ზმნაში: ისინი **წერდნენ, აკეთებდნენ, ხატავდნენ** და სხვ.

ამგვარად, სიმრავლის აღმნიშვნელ -ებ, -ნ, -თ, -ან, -ენ, -ეს სუფიქსებს ქართული ენის მორფოლოგიურ სისტემაში ყველას თავისი ადგილი აქვს მიჩენილი და ერთი მეორის ადგილას არ გამოდგება.

უფრო რთულია დროის, კილოს, პირის, გვარის, ქცევის წარმოება, მაგრამ ყველა ამ შემთხვევაში მორფოლოგიური სისტემა გარკვეულ პრინციპებს ემყარება: ყოველ აფიქსს თავისი ადგილი აქვს მიჩენილი და ყოველ წარმოებას სათანადო ფორმულა მოეპოვება.

სინტაქსური ფორმულებიც, ისევე, როგორც მორფოლოგიური, გარკვეულ სისტემას ქმნის.

ასე მაგალითად:

ა) ნამყო ძირითადში (წყვეტილში) ზოგი ზმნა სუბიექტს მოთხრობითში იგუებს, ზოგიც სახელობითში, იმისდა მიხედვით, გარდამავალია იგი (აქვს ობიექტი სახელობითში), თუ გარდაუვალი (არა აქვს ობიექტი სახელობითში): **დავითი ხახლს აშენებს—დავითმა ხახლი ააშენა;** მაგრამ: **დავითი არჩილს ეკითხება, დავითი არჩილს შეეკითხა...**

ბ) -გან თანდებული ნათესაობითსა და მოქმედებითს ბრუნვებს მოითხოვს: ნათესაობითს—**კითხვაზე: ვი სვან? რისგან? (წერილი ამხანაგისგან მივიღე, ჰარხლისგან შაქარი კეთდება), მოქმედებითს კითხვაზე: საიდან? (სოფლიდან ჩამოვიდა, თბილისიდან გაგზავნა და სხვ.).**

სიტყვაწარმოებაც ანალოგიურ სურათს წარმოადგენს. სადაურობის აღსანიშნავად სალიტერატურო ქართულში იხმარება -ელ და -ურ: -ელ იხმარება, თუ ადამიანს ეხება საქმე (**სოფლ-ელ-ი, მოსკოვ-ელ-ი**), ხოლო -ურ—თუ საგანს უკავშირდება (**სოფლ-ურ-ი, მოსკოვ-ურ-ი** და მისთ.).

შეიძლება ენას დაწერილობა არ გააჩნდეს: მხოლოდ ზეპარი მეტყველების ენა იყოს. პირუკუ, შეიძლება ენას მდიდარი ლიტერატურა მოეპოვებოდეს, როგორც ერთი, ისე მეორე წარმოადგენენ სისტემას, სისტემას, როგორც ითქვას, ფონეტიკური, მორფოლოგიური და სინტაქსური ფორმულებისას. ეს ფორმულები ცხადყოფენ: რა არის კანონიერი ამ ენის სისტემის თვალსაზრისით და რა არ ეგუება, ეწინააღმდეგება ამ ენის სისტემას.

5. ენობრივი სასტემა უცვლელი როდია: დროთა ვითარებაში ამ სისტემის ყოველი რგოლი მეტ-ნაკლებად იცვლება. იცვლება არა მხოლოდ სიტყვათა მარაგი და მნიშვნელობა, არამედ მორფოლოგიაც, სინტაქსიც, ფონეტიკური წესები, თვით ბგერითი შედგენილობაც კი.

ძველ ქართულში გარჩეული იყო **ვ** და **ხ: ვერჯი** (მოხერხება) და **ხერხი** (იარალი) სხვადასხვაგვარად იწერებოდა (ახლაც მთიული, ფშაველი, ხევსური განასხვავებენ მათ გამოთქმაში), მაგრამ თანამედროვე სალიტერატურო ქართულში ერთნაირად იწერება ეს სიტყვები.

ჩვენ ახლა ვამბობთ: ისინი **წერდნენ, მოვიდნენ, დაესწრნენ, გაემართნენ** და მისთ. ძველად იყო: იგინი **წერდეს, მოვიდეს, დაესწრნეს, გაემართნეს** და მისთ. (-ებს დაბოლოება ახლაც არის დაცული მთაში ასეთ შემთხვევებში).

ძველი ქართულის სინტაქსი მოითხოვდა, რომ წარიანი მრავლობითის სახელობითს ზმნა შესთანხმებოდა რიცხვში იმისდა მიუხედავად, სუბიექტი იქნებოდა ეს სახელობითი, თუ ობიექტი: მან წერილი დაწერა—მან წერილი დაწერა; მან წერილი დაწეროს—მან წერილი დაწერნეს.

„ველარ გავგზავნენ, სიტყვანი მესმნეს მონათა ჩემთანი, მაგრა დავყარენ არენი მე კაცრიელთა თემთანი; სახლად სამყოფნი მიმაჩნდეს თხათა და მათ ირემთანი, გავიჭერ, სრულად დავტკებნენ ქვე მინდორნი და ზე მთანი“.
(„ვეფხისტყაოსანი“, სტროფი 653-ე, 1957 წლის გამოცემა).

ამჟამად სალიტერატურო ქართულისათვის უცხოა ამგვარი კონსტრუქცია: „გავიჭერ, სრულად დავტკებნენ ქვე მინდორნი და ზე მთანი“.

მას გაუკეთებია—მათ გაუკეთებიათ: ესაა ჩვეულებრივი ფორმა თანამედროვე ქართულისათვის, ძველ ქართულში კი იყო: მათ გაუკეთებებს (ისევე, როგორც მას გაუკეთებებს). მაშასადამე, ძველი ქართულის სისტემისათვის კანონიერი ფორმა ხშირად უცხოა ახალი ქართულის მორფოლოგიური და სინტაქსური სისტემისათვის.

6. ენის სისტემის ცვლა სათანადო საზოგადოების განვითარებასთან არის დაკავშირებული. ეს ბუნებრივია იმიტომ, რომ ენა არის გავებინების საშუალება, ურთიერთობის იარაღი გარკვეული ენობრივი კოლექტივისათვის.

შენიშვნა. ენობრივ კოლექტივს ქმნიან ერთ ენაზე მოლაპარაკენი. ცნება ენობრივი კოლექტივისა მხოლოდ ნაწილობრივ ფარავს ცნებას ეროვნებისას: 1) ეროვნებით ქართველი, მაგრამ ქართულის არმცოდნე არ ეკუთვნის ქართულ ენობრივ კოლექტივს; პირუტყუ, ქართულად მოლაპარაკე არაქართველი შვიდს ქართულს ენობრივ კოლექტივში; 2) ყოველი ადამიანი შეიძლება ეკუთვნოდეს მხოლოდ ერთს ეროვნებას; მაგრამ ის იქნება იმდენი ენობრივი კოლექტივის წევრი, რამდენი ენაც იცის. ლაპარაკის პროცესი ინდივიდში მიმდინარეობს, მაგრამ ენა არ არის ინდივიდუალურ-ბიოლოგიური მოვლენა: ლაპარაკი მოლაპარაკის გარდა მსმენელსაც გულისხმობს. ამიტომ მოლაპარაკე არ არის თავისუფალი: იგი ვერ იხმარს ისეთ სიტყვებსა და გამოთქმებს, რომლებიც სათანადო ენობრივი კოლექტივისათვის უცხოა. „ეს სახლი მაღალია“—ამის ნაცვლად ქართულად მოლაპარაკე ვერ იტყვის: „ეს მეზონი ალტია“, რადგანაც ეს ისევე არ გამოდგებოდა გავებინების საშუალებად, როგორც ამავე სიტყვების ბგერათა გადასმით მიღებული უაზრო კომპლექსები („ხე იღხახ აილაღამ“).

ყოველი ენობრივი მოვლენა, რომელიც მიღებულია გავებინების საშუალებად, რომელსაც აქვს სოციალური სანქცია, უკვე გამართლებულია; ხმარებული ცოცხალია, ხმარებიდან გასული—მკვდარი; ხმარება, უზუსტი ყველაფერია.

სახლი, ტუნ, დომ, ჰაუს, მეზონი—ერთისა და იმავე საგნის სახელია სხვადასხვა ენობრივ კოლექტივში. საგნის არსს არც ერთი მათგანი არ გამოხატავს, საგნის ნიშნად კი ყველა გამოდგება, რამდენადაც ქართველი ხმარობს „სახლ“-ს, სომეხი „ტუნ“-ს, რუსი „დომ“-ს, გერმანელი „ჰაუს“-ს, ფრანგი „მეზონი“-ს, რამდენადაც ამ სახელებს სოციალური სანქცია მოუპოვებთ.

გვევ ითქმის ყოველი სხვა ენობრივი მოვლენის, კერძოდ, მორფოლოგიური და სინტაქსური მოვლენების შესახებ.

ამიტომ, როცა ენაში რაიმე ცვლილება იჩენს თავს, უდიდესი მნიშვნელობა აქვს, თუ რამდენადაა იგი გავრცელებული, როგორია მისი გამოყენების არე, რამდენად ეფუძება იგი განვითარების ტენდენციას, რა პერსპექტივები აქვს, რომ სოციალური სანქცია მოიპოვოს.

7. რა დამოკიდებულებაშია გრამატიკულად სწორი სოციალურად გაბატონებულითან? ჩვეულებრივ გრამატიკულად სწორს სოციალური სანქცია აქვს, მაგრამ არა ყოველთვის: ყოველს ენაში ბლომად მოიპოვება ისეთი მოვლენა, რომელიც ენის სისტემის თვალსაზრისით კანონიერად ვერ მიიჩნევა, მაგრამ სოციალური სანქცია უკვე აქვს და ერთდერთ კანონიერ მოვლენადაა მიჩნეული. ქართულში ამის ნიმუშს წარმოადგენს: **დაღმა**, **ხაღური**, **აქაური**, **იქაური** (კაცი), **გზივარ**, **ვღვავარ**, **ვწივარ** და მისთ.

„დაღმა“-ს „ღ“ „აღმა“-ს მისმგავსებით გაუჩნდა (ძველ ქართულში „ღამართ“-ია და არა „დაღმართ“-ი). მაშასადამე, „დაღმართ“-ში „ღ“ ისევე უკანონოა ისტორიულად, როგორც „უმფროს“-ში „მ“.

„ხაღური“, „აქაური“, „იქაური“ ამჟამად აღამიანის მიმართაც იხმარება და საგნის მიმართაც: **აქაური მცხოვრები**, **იქაური მოქალაქე**, **იქაური ღვინო...** „აქაური მცხოვრები“ ისევეა ნაწარმოები, როგორც „**კახური მევენახე**“, „**გორული მეხილე**“ და, თუ ეს უკანასკნელი უკანონოა, ისიც უკანონო უნდა იყოს.

„**გზივარ**“, „**ვღვავარ**“, „**ვწივარ**“ ფორმებში „ვარ“ ისევე უცნაური იყო ერთ დროს, როგორც ჩვენთვის დღეს „**ვყვირივარ**“, „**ვფიქრავარ**“-ში, მაგრამ ყველა ამ ზემოდასახელებულმა „უკანონო“ მოვლენამ (**გზივარ**, **ვღვავარ**) მოიპოვა სოციალური სანქცია და დღეს ერთდერთ ლიტერატურულ ფორმას წარმოადგენს.

პირუკუ, არის მოვლენები, რომლებიც სავესებით კანონიერია ქართული ენის სისტემის თვალსაზრისით, მაგრამ არალიტერატურულად მიგვაჩნია. „**იგი კაცი**“, „**იგი საქმე**“ თავისთავად ისევე კანონიერია, როგორც „**ის კაცი**“, „**ის საქმე**“. ძველ ქართულში სწორედ პირველი იყო მიჩნეული ლიტერატურულ ფორმად; მაგალითად: „რას დაეკადა იგი ყმა, რა ნახა შენგან კლებული?“ („ვეფხისტყაოსანი“, სტროფი 1104-ე, 1957 წლის გამოცემა).

ამჟამად „**იგი ყმა**“, „**იგი კაცი**“ თითქმის დიალექტიზმია.

ასევე გრამატიკულად უნაკლო „**მოსულარიან**“, „**დაწოლილარიან**“, ერთდერთი ლიტერატურული ფორმა ძველი ქართულისა, ამჟამად მკვეთრად დიალექტური ჩანს, ლიტერატურულად კი „**მოსულან**“, „**დაწოლილან**“ მიგვაჩნია.

მაშასადამე, სოციალურ სანქციას შეუძლია ისტორიულად უკანონო აღქმურვოს კანონიერი მოვლენის უფლებით და, პირუკუ, ისტორიულად კანონიერს აპყაროს უფლება, რაც ცხადყოფს სოციალური მომენტის სიძლიერეს.

8. ზემოთქმული ეხება როგორც ცოცხალ ხალხურ მეტყველებას, ისე სალიტერატურო ენას: ორივე სისტემა, ორივე სოციალური მოვლენა—ეს საერთოა მათთვის; განსხვავდებიან კი ისინი შემდეგი ნიშნების მიხედვით:

ა) სალიტერატურო ენა, როგორც წიგნის ენა, ერთია გარკვეული ენობრივი კოლექტივისათვის, კუთხური მეტყველება (დიალექტი) კი ერთზე მეტია.

ბ) კუთხურ მეტყველებას კონტროლი არ ეწევა, სალიტერატურო ენა კონტროლს ექვემდებარება, მასზე შეგნებულ ზემოქმედებას ახდენენ იმ მიზნით, რომ კულტურის ეს პროდუქტი მაქსიმალურად შეეფერებოდეს თავის დანიშნუ-

ლებას: იყოს კულტურული წინსვლის მარჯვე და მკვეთრი იარაღი. განსაკუთრებული მნიშვნელობა ამას ჩვენში აქვს ამჟამად.

სალიტერატურო ენა იქმნება გარკვეული კილოს ნიადაგზე, მაგრამ ის იახლოვებს და უახლოვდება სხვა კილოებსაც. მხოლოდ ამ გზით შეიძლება მან შეასრულოს საერთო სალიტერატურო ენის როლი. სალიტერატურო ენას კილოები ასაზრდოებენ, მაგრამ სალიტერატურო ენის გზა არც ერთი კილოს განვითარებას არ ხვევება მთლიანად.

სალიტერატურო ქართული ყოველ შემთხვევაში მე-5 საუკუნიდან მკვეთრად ჩამოყალიბებული სახის მქონე სალიტერატურო ენაა. ახალი სალიტერატურო ქართული მისი გავრძელებაა, სახეცვლილი ქართულურ-კახური ცოცხალი მეტყველების საფუძველზე.

ამ ენის ნიმუშები ყოველ შემთხვევაში მე-18 საუკუნის დასაწყისიდან გვაქვს, თუმცა მხოლოდ მე-19 საუკუნის მესამეოცე წლებიდან იკაფავს საბოლოოდ გზას და ერთადერთ სალიტერატურო ენად გვევლინება.

გასული საუკუნის მესამეოცე წლებიდან მოყოლებული ამ სალიტერატურო ენაში აქტიურ მონაწილეობას იღებენ როგორც აღმოსავლური, ისე დასავლური დიალექტები, თუმცა ეს მონაწილეობა ძირითადად ლექსიკის ხაზით ხორციელდება, მორფოლოგიურ-სინტაქსურ სისტემას კი საფუძვლად ედო და ამჟამადაც უძევს ქართულურ-კახური.

ეს სრულებით არ ნიშნავს, რომ მორფოლოგია-სინტაქსში სხვა კილოებიდან არაფერი შემოსულა და არ შემოდის; ან, რაც ქართულურსა და კახურში გვხვდება, ყველაფერი ლიტერატურულია.

არავის არ მოუვა აზრად ლიტერატურულად მიიჩნიოს ქართული „დაწყობა“ (დაწყების მნიშვნელობით), კახური „უხათოოდ“, ქართლსა და კახეთში ხმარებული „გწერავ“, „შაიტანს“, „მამწონს“, „აქვ“, „დგა“, „იტვავს“, „იფარამს“... ლიტერატურაში ხმარებულ ქართულურ-კახურ „კახეთიდამ“, „ქართლიდამ“, „სოფლიდამ“ ფორმათა ნაცვლად საბოლოოდ დამკვიდრდა „კახეთიდან“, „ქართლიდან“, „სოფლიდან“. აგრეთვე „ჩემოვინ“, „აქამდისინ“, „მამალი ყვილი“ და მრავალი სხვა ამგვარი უდავოდ არალიტერატურულია.

უკლასო სოციალისტური საზოგადოების შექმნა, სოფელსა და ქალაქს შორის წინააღმდეგობის მოშლა, სოციალისტური კულტურის ძლევა მოსილი წინსვლა შინაგანი აუცილებლობით იწვევს ქართულ სალიტერატურო ენაში ქართული დიალექტების საგანძურის კრიტიკულად გადამუშავება-ათვისებასთან ერთად უჩვეულო ზრდას სალიტერატურო ქართულის გავლენისას დიალექტებზე, რაც საბოლოო პერსპექტივაში მოგვცემს დიალექტების მოხსნასა და სალიტერატურო ქართულის ერთიანი სახის განმტკიცებას.

ყოველივე იმის საფუძველზე, რაც ზემოთ არის ნათქვამი, საერთოდ, ენისა და, კერძოდ, სალიტერატურო ენის შესახებ, ქართული სალიტერატურო ენის ნორმების დადგენისას დასაყრდენი უნდა იყოს შემდეგი დებულებები:

1. ქართული სალიტერატურო ენის ნორმების შემუშავების დროს მაქსიმალურად გამოყენებული უნდა იქნეს დამკვიდრებული ენა ქართული ლიტერატურის კლასიკოსებისა, არ უნდა შეიქმნეს ხელოვნური ნორმები, ცოცხალი ენისაგან დაშორებული.

2. გადასინჯვას არ მოითხოვს და უცვლელად უნდა დარჩეს ისეთი ლექსიკური, მორფოლოგიური თუ სინტაქსური მონაცემი, რომელიც სალიტერატურო

ქართულში მხოლოდ ერთი სახით გვხვდება, მაშინაც კი, როცა ის სავესტით უმართებულოა ქართული ენის გრამატიკული სისტემის თვალსაზრისით (დაღმა, აქაური (კაცი), იქაური (კაცი), ვდგავარ, ვზივარ). რასაც უყოყმანო სოციალური სანქცია აქვს, ის საკითხად ვერ იქცევა.

3. როცა სალიტერატურო ქართულში ორი ან მეტი მოცილე მორფოლოგიურ-სინტაქსური მოვლენა იჩენს თავს, საკითხი უნდა გადაწყდეს იმის სასარგებლოდ, რომელიც:

ა) უფრო გავრცელებულია კლასიკოსთა ენაში და ეგუება ქართული სალიტერატურო ენის განვითარების ტენდენციას;

ბ) გამართლებულია ქართული ენის დღევანდელი გრამატიკული სისტემით, ესე იგი, გრამატიკულად კანონიერია და არ არღვევს ამ სისტემით ნაგულისხმევ თანამიმდევრობას;

გ) სხვა თანაბარ პირობებში წარმოების პრინციპის მიხედვით უფრო მარტივია და

დ) სხვა თანაბარ პირობებში მნიშვნელობის მიხედვით უფრო ნათელია.

შენიშვნა. იშვიათ შემთხვევაში, როცა ერთმანეთის მოცილედ გამოდის ორი ან მეტი პარალელური ფორმა, რომლებიც თანაბრად კანონიერია გრამატიკული სისტემის თვალსაზრისით, მაგრამ ხმარების მიხედვით კლასიკოსების ენაში გადაჭრით არც ერთს არა აქვს უპირატესობა, შესაძლებელია ისინი დარჩნენ პარალელურად.

4. ორთოგრაფიული საკითხების მოგვარებისას სავალდებულოა დარჩეს ერთი ფორმა. ამ შემთხვევაში მოცილე მოვლენათაგან უპირატესობა უნდა მიეცეს იმას, რომელიც:

ა) უფრო გავრცელებულია სალიტერატურო ქართულში;

ბ) გამართლებულია ეტიმოლოგიურად და მორფოლოგიურად;

გ) მისაღებია ქართული ენის ზუნებრივ კომპლექსთა თვალსაზრისით.